

آیین‌نامه طبیعت گردی

شماره: ۲۷۳۱۵ ت ۳۳۵۳۶ هـ تاریخ: ۱۳۸۴،۰۵،۰۵

سازمان حفاظت محیط زیست وزارت جهادکشاورزی

سازمان میراث فرهنگی و گردشگری

هیأت وزیران در جلسه مورخ ۱۳۸۴،۵،۲ بنا به پیشنهاد مشترک وزارت جهادکشاورزی، سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری موضوع نامه شماره ۴۱۱۶-۸۴۱،۱ مورخ ۱۳۸۴،۴،۲۱ سازمان حفاظت محیط زیست و به استناد اصل یکصد و سی و هشتم قانون اساسی جمهوریاسلامی ایران آیین‌نامه طبیعت گردی را به شرح زیر تصویب نمود:

آیین‌نامه طبیعت گردی

ماده ۱ منظور از طبیعت گردی (اکوتوریسم) عبارت است از برآوردن تمنیات و تمایلات خردمندانانه و انسانی گردشگران طبیعت در محیطی طبیعی، فرهنگی، آموزشی و غیرمصرفی و به صورت پایدار و در حد ظرفیت قابل تحمل با حداقل تاثیر منفی بر محیط طبیعی و فرهنگی تحت شرایط و ضوابطی که ضمن حفظ محیط زیست و فرهنگ بومی و ارزشهای آن، امکان رشد اقتصادی و محلی را فراهم آورد.

ماده ۲ به منظور سیاستگذاری و هماهنگی در زمینه توسعه طبیعت گردی و تسهیل و هدایت فعالیتها و امور مندرج در این مقررات کمیته ملی طبیعت گردی (اکوتوریسم) مرکب از معاونین وزارت جهادکشاورزی سازمان حفاظت محیط زیست و سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و یک نفر از متخصصین مجرب طبیعت گردی کشور به پیشنهاد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و تایید نمایندگان دو دستگاه دیگر تشکیل می‌شود.

ماده ۳ - وظایف کمیته ملی طبیعت گردی به شرح زیر است:

الف - تدوین سیاستهای توسعه طبیعت گردی در کشور.

ب- هماهنگی بین دستگاههای ذی ربط در امر اکوتوریسم به منظور فراهم کردن زمینه توسعه گردشگری طبیعی در کشور.

ج- معرفی مناطق و محدوده های مستعد طبیعت گردی در محیط ها و نقاط مناسب جنگلی، کوهستانی، مرتعی، بیابانی و دریایی.

د- تعیین ضوابط تاسیس مناطق نمونه طبیعت گردی هـ فراهم کردن زمینه سرمایه گذاری بخش غیردولتی و جلب حمایت بخشهای دولتی و غیردولتی جهت تحقق اهداف و مقاصد مقرر در این مقررات.

و- تشویق و ترویج فرهنگ طبیعت دوستی و طبیعت گردی و اجرای برنامه های آموزشی و اطلاع رسانی در این زمینه.

ز- تصویب شرایط و دستورالعملهای تخصصی و فنی و مؤسسات طبیعت گردی و تأیید صلاحیت و نظارت بر نحوه فعالیت آنها.

ح- حمایت و پشتیبانی از مؤسسات دارای مجوز فعالیت طبیعت گردی و کانونها و جوامع محلی و غیردولتی واجد صلاحیت و فعال در این زمینه.

ط- هماهنگی و نظارت و پیگیری به منظور پیشنهاد و تخصیص اعتبارات موردنیاز اجرای برنامه های طبیعت گردی.

ی- فراهم کردن زمینه استفاده از منابع مالی موضوع ماده (۱۱) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری و توسعه طبیعت گردی.

ک- پیشنهاد ضوابط و پیگیری برنامه ریزی و طراحی جهت احیاء مناطق مستعد طبیعت گردی که در حال حاضر تخریب شده و یا به مصارف دیگری اختصاص یافته اند.

ل- اجرای سایر وظایف و اختیارات که در این مقررات برای کمیته ملی تعیین شده است.

تبصره- تصمیمات کمیته ملی طبیعت گردی به اتفاق آراء صورت می گیرد.

آیین‌نامه داخلی و زمان و نحوه تشکیل و اداره جلسات و ابلاغ تصمیمات و محل دبیرخانه و وظایف آنمطابق دستورالعملی خواهد بود که توسط کمیته ملی طبیعت گردی تهیه و به تایید روسای سازمانهای مذکور در این آیین‌نامه می‌رسد.

ماده ۴- برنامه طبیعت گردی شامل موارد زیر می‌شود:

الف - طبیعت گردی متمرکز که از طریق استقرار در مراکز اقامتی و مرکز بازدیدکنندگان یا بازدیدهای چندروزه صورت می‌گیرد.

ب- طبیعت گردی غیر متمرکز متضمن بازدیدهای کوتاه مدت با وسایل و امکانات غیر ثابت می‌باشد.

تبصره- ایجاد هرگونه تاسیسات و امکانات اقامتگاهی و گردشگری از قبیل کمپینگ و چادر و سایر تسهیلات باید هماهنگ با شرایط محیط و خصوصیات طبیعی و فرهنگی منطقه بوده و با رعایت ضوابط و مقررات مربوط به تایید کمیته ملی گردشگری رسیده و مجوز لازم اخذ شده باشد.

ایجاد تاسیسات و امکانات مذکور در مناطق چهارگانه موقوف به کسب مجوز سازمان حفاظت محیط‌زیست می‌باشد.

ماده ۵- طرحهای طبیعت گردی با رعایت ضوابط و مقررات و تایید دستگاه مربوط ممکن است در بخشهایی از مناطق زیر که دارای جاذبه‌های و ویژگیهای خاص طبیعت گردی باشند تهیه و پس از تصویب کمیته ملی به مرحله اجرا درآیند:

الف- منابع طبیعی ملی تحت اختیار و مدیریت سازمان جنگلها، مراتع و آبخیزداری کشور.

ب- مناطق چهارگانه و تالابها و مناطق شکار ممنوع تحت اختیار و مدیریت سازمان حفاظت محیط‌زیست.

ج - مناطق دارای جاذبه‌های طبیعی واقع در محدوده‌های فرهنگی، تاریخی و باستانی تحت اختیار سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.

۵- محدوده‌های مناسب واقع در املاک و مستثنیات قانونی اشخاص با رعایت حقوق ایشان که امکان استعداد

لازم جهت اجرای برنامه طبیعت گردی را داشته باشند.

و سایر مناطقی که دارای جاذبه های طبیعت گردی بوده و در حال حاضر تخریب شده و یا به کاربردهای دیگری اختصاص یافته اند، پس از احیاء و یا تغییر در شیوه بهره برداری به طرح های موضوع این ماده اختصاص می یابند.

ماده ۶ - اجرای برنامه های گردشگری باید تحت نظر و راهنمایی، راهنمایان گردشگری که صلاحیت آنان به تایید سازمان میراث فرهنگی و گردشگری می رسد، صورت می گیرد.

تبصره شرایط و ضوابط تخصصی و فنی راهنمایان گردشگری و مؤسسات طبیعت گردی توسط کمیته ملی گردشگری تعیین خواهد شد.

ماده ۷ - اجرای طرحها و پروژه های بزرگ گردشگری طبیعی باید براساس مصوبه شماره ۲۳۷ مورخ ۱۳۸۱،۳،۲۱ شورای عالی حفاظت محیط زیست مورد ارزیابی زیست محیطی قرار گیرد.

ضوابط ارزیابی طرحها و پروژه های یادشده توسط سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و ابلاغ خواهد شد.

ماده ۸ - اجرای برنامه های شکار و صید در کشور کماکان تابع مقررات و ضوابط سازمان حفاظت محیط زیست می باشد ولی صلاحیت متقاضیان و موسساتی که مبادرت به تنظیم و اجرای برنامه شکار برای خارجیان در ایران می نمایند باید از جهت فنی به تایید کمیته ملی گردشگری نیز برسد.

ماده ۹ - سازمان حفاظت محیط زیست موظف است در امر سرمایه گذاری بخشهای غیردولتی به منظورافزایش جمعیت حیات وحش از طریق تکثیر و پرورش جانوران وحشی و صدور پروانه های شکار در مناطق مصوب کمیته ملی تسریع و همکاری لازم را وفق قانون و مقررات شکار و صید آیین نامه اجرایی مربوط به عمل آورد.

محمد رضا عارف - معاون اول رییس جمهور

آشنایی با کمیته ملی طبیعت‌گردی

پیشگفتار:

توریسم از اواخر قرن بیستم به یکی از مهم‌ترین بخش‌های فعالیت اقتصادی کشورها تبدیل شده است. در این بین اکوتوریسم در مقایسه با سایر شاخه‌های توریسم از رشد بسیار چشمگیری برخوردار بوده است. براساس آخرین آمارهای سازمان جهانی جهانگردی UNWTO در سال 2007 تعداد 898 میلیون مسافرت بین‌المللی در سطح جهان صورت گرفته است و درآمد حاصل از توریسم بین‌الملل بالغ بر 733 میلیارد دلار (روزانه بالغ بر ۲ میلیارد دلار) بوده است. این در حالیست که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۲۰ آمار توریسم بین‌الملل به ۱/۶ میلیارد برسد. با رشد صنعت گردشگری آمار تقاضا برای طبیعت‌گردی خصوصاً اکوتوریسم و شاخه‌ای مرتبط با آن نظیر توریسم روستایی، اکروتوریسم و ... افزایش یافته است. سازمان جهانی جهانگردی رشد تقاضا برای گردشگری طبیعت را سالانه ۱۰-۳۰ درصد برآورد می‌کند، در حالی که رشد سالانه تقاضا برای گردشگری در کل ۳-۴ درصد می‌باشد. طبق آمار انجمن جهانی اکوتوریسم در سال ۲۰۰۴ نزدیک به 40 درصد انگیزه سفر گردشگران، اکوتوریسم و بازدید از جاذبه‌های طبیعی برآورد شده است.

تاریخچه اکوتوریسم به سال ۱۹۶۵ هنگامی که هتزر واژه اکوتوریسم را به کار برد باز می‌گردد.

جامعه بین‌المللی اکوتوریسم TIES تعریف فراگیری برای اکوتوریسم ارائه داده است:

((اکوتوریسم سفری مسئولانه به مناطق طبیعی است که در آن محیط زیست حفظ و بر رفاه مردم محلی تأکید می‌شود)).

اکوتوریسم از دیدگاه سازمان جهانی جهانگردی دارای مشخصات چهارگانه زیر است:

(۱) وابسته به طبیعت باشد.

(۲) از نظر اکولوژیک پایدار باشد.

(۳) آموزش و تفسیر ارزش‌های سایت مهم‌ترین بخش آن باشد.

(۴) جوامع محلی و میزبان در آن مشارکت داشته باشند.

کشور ایران را می‌توان یکی از کشورهای برتر جهان از نظر قابلیت‌های طبیعی دانست. تنوع زیستی، تنوع اکوسیستم‌ها، تنوع اقلیمی و وجود چهار فصل کامل، و به طور کلی جاذبه‌های طبیعی بی‌بدیل در کنار فرهنگ اصیل ایرانی اسلامی بیانگر قابلیت بالای توسعه طبیعت‌گردی و اکوتوریسم در ایران است.

مناطق حفاظت شده تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست، پارک‌ها و مناطق جنگلی تحت مدیریت سازمان جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری در کنار سایر جاذبه‌های طبیعی کم‌نظیر از قابلیت‌های ایران در خصوص توسعه طبیعت‌گردی می‌باشند.

مختصری پیرامون کمیته ملی طبیعت گردی:

به منظور فراهم شدن امکان برقراری تعامل سازنده فیما بین سازمان‌های دولتی و سایر دست اندرکاران توسعه اکوتوریسم و با عنایت به اینکه مسئولیت حفاظت از منابع طبیعی و محیط زیست برعهده دو سازمان حفاظت محیط زیست و جنگل‌ها و مراتع و آبخیزداری است و مسئولیت توسعه گردشگری برعهده سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری است آئین نامه طبیعت گردی مشترکاً توسط سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، سازمان حفاظت محیط زیست و وزارت جهاد کشاورزی پیشنهاد و در جلسه ۱۳۸۴/۵/۲ به تصویب هیأت محترم دولت رسید.

به منظور سیاست‌گذاری و هماهنگی، تسهیل و هدایت فعالیت‌ها و امور مرتبط با توسعه طبیعت گردی وفق ماده ۲ این آئین نامه، کمیته ملی طبیعت گردی (اکوتوریسم) با حضور نمایندگان تام‌الاختیار سازمان‌های فوق‌الاشاره و یک نفر از متخصصین مجرب طبیعت گردی کشور از اسفند ماه سال ۱۳۸۴ با تشکیل و استقرار دبیرخانه کمیته ملی طبیعت گردی در سازمان میراث فرهنگی و گردشگری آغاز به کار نموده است.

اهم وظایف این کمیته به قرار زیر است:

- تدوین سیاست‌های توسعه طبیعت گردی در کشور.
- برقراری تعامل بین دستگاه‌های ذیربط.
- معرفی مناطق و محدوده‌های مستعد طبیعت گردی در کشور.
- تعیین ضوابط تأسیس مناطق نمونه طبیعت گردی.
- فراهم نمودن زمینه سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی و جلب حمایت بخش‌های دولتی و غیردولتی.
- تشویق و ترویج فرهنگ طبیعت‌دوستی و طبیعت گردی و اجرای برنامه‌های آموزشی و اطلاع‌رسانی.
- تصویب شرایط و دستورالعمل‌های تخصصی و فنی مؤسسات طبیعت گردی، تأیید صلاحیت و نظارت بر نحوه فعالیت آنها.
- حمایت و پشتیبانی از مؤسسات دارای مجوز فعالیت طبیعت گردی و کانون‌ها و جوامع محلی و غیردولتی واجد صلاحیت و فعال در این خصوص.
- هماهنگی و نظارت و پیگیری به منظور پیشنهاد و تخصیص اعتبارات مورد نیاز اجرای برنامه‌های طبیعت گردی.
- پیشنهاد ضوابط و پیگیری برنامه‌ریزی و طراحی جهت احیاء مناطق مستعد طبیعت گردی تخریب شده یا تغییر کاربری یافته.

دستور العمل طبیعت گردی در مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست

مقدمه:

به استناد ماده 88 قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و آئین نامه اجرایی ماده یاد شده این دستورالعمل به منظور نیل به اهداف مشروحه زیر تصویب و به مورد اجرا گذارده می شود:

الف - تقویت امور حفاظت احیاء و استفاده پایدار و خردمندانه از ارزش های زیست محیطی و طبیعت گردی در مناطق تحت مدیریت سازمان حفاظت محیط زیست.

ب - جذب مشارکت مردم از جمله جوامع محلی و علاقمندان به محیط زیست در امر مدیریت و حفاظت منابع.

پ - اشتغال زایی و رفاه اقتصادی و اجتماعی برای جوامع محلی و بومی با حفظ آداب و سنن.

ت - برقراری امکان دیدار از جاذبه های طبیعی گردشگری زونهای تفریحی مناطق تحت مدیریت.

ث - ارتقاء فرهنگ زیست محیطی مردم.

ماده -1 تعاریف:

1-1- طبیعت گردی: عبارت است از برآوردن تمنیات و تمایلات خردمندانه و انسانی گردشگران طبیعت در محیطی طبیعی، فرهنگی، آموزشی و غیر مصرفی و به صورت پایدار و در حد ظرفیت قابل تحمل با حداقل تاثیر منفی بر محیط طبیعی و فرهنگی تحت شرایط و ضوابطی که ضمن حفظ محیط زیست و فرهنگ بومی و ارزش های آن امکان رشد اقتصادی جوامع محلی را فراهم آورد.

1-2- سازمان: منظور سازمان حفاظت محیط زیست می باشد.

1-3- جوامع محلی: عبارتند از ساکنان داخلی مناطق تحت مدیریت س ازمان و مناطق مجاور آن که معیشت و شیوه زیست منطبق و منبعث از زیست بوم را دارا باشند و یا اشخاص حقیقی و حقوقی که در داخل مستثنیات ی ا پیرامون مناطق تحت مدیریت سازمان زندگی و امرار معاش می نمایند و به نوعی ذینفع می باشند.

1-4- مناطق: منظور مناطق تحت مدیریت و حفاظت سازمان) موضوع بند الف ماده 3 قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست (می باشد).

1-5- بهره بردار: شخص یا اشخاص حقیقی و حقوقی که اجازه بهره برداری از بخشی از مناطق تحت مدیریت سازمان را دریافت می دارند.

1-6- آئین نامه: منظور آئین نامه طبیعت گردی می باشد.

1-7- ام تیار بهره برداری: اجازه بهره برداری غیر مالکیتی از عرصه و اعیانی مورد نظر مطابق با مقررات

قانونی آئین نامه ها.

ماده -2 اصول کلی طبیعت گردی در مناطق تحت مدیریت سازمان:

2-1- ایجاد تعادل بین حجم و نوع فعالیت های پیش بینی شده با توان اکولوژیکی منطقه و امکانات و تاسیسات زیر بنایی موجود.

2-2- استفاده از سازه ها و تاسیسات سازگار با سیمای طبیعی منطقه (. اکولوژ)

2-3- رعایت اصل مشارکت جوامع محلی و بومی در فعالیت های توسعه طبیعت گردی.

2-4- ممنوعیت _____ جمع آوری و انتقال نمونه های گیاهی و جانوری و همچنین فسیل ها و سنگواره ها توسط

طبیعت گردان به هر شکل.

2-5- انجام امور طبیعت گردی در زیستگاهها به صورت کاملاً نظارت شده و منحصرأ توسط وسایل نقلیه خاص مناطق.

2-6- انجام امور طبیعت گردی در زیستگاههای دارای گونه های حیات وحش در خطر انقراض و ذخیره گاههای گونه های خاص گیاهی و یا جانوری باید جنبه علمی و حمایتی داشته باشد.

2-7- طبیعت گردی می بایستی فقط در مناطق زون بندی شده مجاز صورت پذیرد.

ماده -3 شرایط بهره بردار و بهره برداری:

3-1- بهره بردار باید واجد صلاحیت ، ت وانایی و امکانات لازم برای اجرا و مدیریت طرح پیشنهادی با تأیید کمیسیون ماده 7 این دستور العمل باشد.

3-2- متخصصان طبیعت گردی و شرکت های تعاونی متشکل از تشکل های جوامع محلی در شرایط مساوی ، اولویت دارند.

3-3- بهره بردار باید نسبت به معرفی یک نفر مسئول فنی از متخصصان محیط زیست و علوم طبیعی اقدام نماید . در صورتیکه بهره بردار خود صلاحیت و تخصص مرتبط با طبیعت گردی و یا محیط زیست را داشته باشد وظایف مسئول فنی را شخصاً عهده دار خواهد بود.

ماده -4 تعهدات بهره بردار:

4-1- رعایت کلیه مقررات و آئین نامه های سازمان در منطقه واگذاری مورد بهره برداری الزامی است.

4-2- حفظ و حراست از تمامیت ، یکپارچگی و موجودیت محدوده واگذار شده و جلوگیری از ورود هر گونه خسارت به آن بر عهده بهره بردار است.

4-3- بهره بردار به هیچ عنوان مجاز به وارد نمودن گونه های گیاهی و جانوری غیر بومی به منطقه

نمی باشد.

4-4-تامین سلامت و امنیت گرد شگران و بازدید کنندگان در طول اقامت در منطقه مورد نظر بر طبق مقررات جاری کشور به عهده بهره بردار است.

4-5-پرداخت هزینه های حفاظت احیاء و ارتقاء زیر ساخت های موجود و ارتقای سطح آگاهی جوامع محلی محدوده اجرایی قرارداد از محل درآمدهای بازدید کنندگان بر عهده بهره بردار است.

4-6-بهره بردار می بایست حتی الامکان از نیروهای محلی استفاده نماید.

ماده 5-تعهدات سازمان:

5-1-ارائه طرح مطالعات تفصیلی برای زون های تفریحی به همراه جداول زمان بندی اجرای تعهدات به متقاضی بهره برداری.

5-2-انجام نظارت پیوسته و پایش و همچنین تهیه گزارش از وضعیت زی ست محیطی و حیات وحش منطقه در پایان هر فصل.

5-3-اعلام سالانه ظرفیت تعداد گردشگران برای هر منطقه.

5-4-رسیدگی به طرح ها و پیشنهادات جدید واصله از سوی بهره برداران منطقه.

5-5-برگزاری دوره های آموزشی طبیعت گردی با ملاحظات زیست محیطی برای بهره بردار و نماینده ایشان به صورت موردی و یا منطقه ای.

5-6-تدوین و اجرای برنامه های آموزشی متناسب با شرایط خاص هر منطقه برای جوامع محلی داخل و حاشیه محدوده های تحت پوشش طرح طبیعت گردی.

5-7-مسئولیت و نظارت عالی بر حفاظت از گونه های گیاهی و جانوری کل منطقه اعم از محدوده های تحت پوشش قرارداد و نیز سایر محدوده ها.

ماده 6-چگونگی واگذاری بهره برداری طرح:

6-1-سازمان ، محدوده پیشنهادی متقاضی را جهت استفاده امور طبیعت گردی به صورت قرارداد اجاره و یا مشارکتی در اختیار بهره بردار قرار می دهد.

6-2-بهره بردار صرفاً مجاز به احداث تاسیسات لازم منطبق با ضوابط حفاظتی محل اجرای طرح و نیز طرح مدیریت بهره برداری سازمان خواهد بود.

6-3-بهره بردار موظف است طرح مدیریت و بهره برداری مورد نظر را به همراه گزارش توجیهی آن به سازمان ارائه نماید . اجرای طرح منوط به تأیید نتایج گزارش ارزیابی خواهد بود.

6-4-دوره بهره برداری با توافق طرفین تعیین می گردد و تمدید آن موکول به توافق طرفین است.

6-5- پس از اتمام قرارداد بهره بردار حق هیچ گونه ادعای مالکیتی بر عرصه ، اعیان و تاسیسات احتمالی ایجاد شده را نخواهد داشت.

ماده -7- رسیدگی به طرح ها و پیشنهادهای واصله:

7-1- رسیدگی به طرح ها و پیشنهادات واصله و گزارش بازرسی بر عهده شورای ساماندهی مناطق می باشد.

7-2- اعضای شورای ساماندهی مناطق توسط رئیس سازمان منصوب می گردند.

7-3- وظایف شورای ساماندهی مناطق به شرح زیر است:

الف (تهیه و تصویب دستورالعمل های مورد نیاز برای تعیین صلاحیت عمومی و فنی متقاضیان.

ب (نظارت بر حسن اجرای مفاد این دستورالعمل و قرارداد منعقد.

پ (رسیدگی به تخلفات قرارداد از شرایط واگذاری.

ت (تهیه و تنظیم گزارش عملکرد) ترجیحاً سه ماه یکبار (موضوع قرارداد مشارکت و ارائه آن به ریاست محترم سازمان و ارجاع به مراجع قانونی حسب ضرورت.

ث (تعیین ضوابط آگهی مزایده عمومی و تشکیل کمیسیون معاملات بار عایت قانون معاملات دولتی برای انجام وظایف مشروحه زیر:

1- بررسی پیشنهادات رسیده و تعیین برنده.

2- تعیین و اخذ ضمانت های لازم برای جلوگیری از تغییر کاربری و حفظ و حراست از اموال منقول و غیر منقول واگذار شده و گونه های گیاهی و جانوری موجود در منطقه.

ماده -8- فسخ بلامنازع قرارداد:

در صورتیکه حسب تشخیص شورای ساماندهی مناطق بهره بردار از مقررات قرارداد تخلف نماید و یا اقداماتی بر خلاف اصول حفاظت منطقه به عمل آورد و موجبات تخریب و یا تغییر زیست بوم منطقه را فراهم نماید سازمان می تواند به صورت یکجانبه مجوزها و قرارداد فی مابین را لغو و اقدامات قانونی لازم را در این مورد به عمل آورد.